

Het Comité voor Arbeidersopvoeding - De Socialistische Studiekring - GENT
RICHTEN IN :

Van Zaterdag 4 tot en met Dinsdag 7 April

CONGO

Brugzaal van het Feestlokaal „ Vooruit “
St. Pietersnieuwstraat, Gent

• tentoonstelling

Op Dinsdag 7 April 1953

Restaurantzaal - Feestlokaal „ Vooruit “

Openbare Voordrachtavond

Achiel Van Acker

Volksvertegenwoordiger
Gewezen Eerste - Minister

SPREEKT OVER

BELGISCH CONGO

met talrijke interessante films

De BSP tussen kolonialisme en afro-socialisme in Algerije en Congo

*Jan De Preter, licentiaat in de Moderne Geschiedenis,
gediplomeerde in de Internationale Betrekkingen*

Termen als ontwikkelingssamenwerking, de Derde Wereld en Noord en Zuid zijn sinds de Koude Oorlog niet langer uit het discours van de internationale betrekkingen weg te denken. Bovendien beïnvloedde deze kwestie op velerlei wijzen de binnenlandse politieke situatie in vele landen. In België is dit nooit zo duidelijk geweest als ten tijde van de Congolese dekolonisatie, een erfenis die nog altijd op ons politiek geweten weegt. Dit artikel tracht weer te geven door welke bril de Belgische Socialistische Partij (BSP) deze problematiek bekeek.

In hoeverre was de BSP antikolonialistisch? In hoeverre steunde ze deze bevrijdingsbewegingen? Bevrijdingsbewegingen die onvermijdelijk in de maalstroom van de Koude Oorlog werden meegesleurd. Bovendien is een politieke partij geen monolithisch blok. Het is ook de wisselwerking tussen de verschillende strekkingen binnen de partij die de houding ten aanzien van het ontwikkelingsvraagstuk mee bepaalde.

Inleiding

In 1960 werd Belgisch-Congo een onafhankelijke staat. De ontvoogdingsstrijd die daarmee gepaard ging legde enkele latente spanningen in de Belgische politiek bloot. Veertig jaar na datum is deze episode in de Belgische geschiedenis nog steeds niet waardenvrij geworden. Vooral de moord op de eerste premier van de Republiek Congo, Patrice Lumumba, hitst de gemoederen op. Op dit ogenblik buigt een parlementaire onderzoekscommissie zich over de vermeende betrokkenheid van de Belgische

Affiche van de Socialistische Studiekring en het Comité voor Arbeidersopvoeding, 1953

Staat bij deze 'politieke moord'. In linkse politieke kringen is het dan ook nog steeds bon ton om te stellen dat de regering en het koningshuis bij deze moord betrokken waren. Meer centrumgerichte en rechtse politieke stromingen doen dit af als onzin. Het is niet de bedoeling van dit artikel om in detail op deze moord in te gaan. De episode maakt echter duidelijk dat er verschillende manieren waren (en zijn) om de problematiek van dekolonisatie en ontwikkelingssamenwerking te benaderen. Diegenen die menen dat België een belangrijke rol speelde in de moord op Lumumba stellen dat er fundamenteel tegengestelde belangen bestaan tussen Noord en Zuid, terwijl de anderen menen dat de belangen tussen Noord en Zuid harmonieus zijn, en dat ontwikkeling gewoon tijd vraagt, zonder dat er structurele veranderingen hoeven plaats te vinden. Beide partijen hanteren een ander ontwikkelingsparadigma; de eerste een dependentieparadigma, de tweede een moderniseringsparadigma. Deze paradigmata kwamen vanaf de jaren '50 ook voor binnen de Belgische Socialistische Partij (BSP). Terwijl de linkerzijde het dependentieparadigma had aangenomen (en ook de schuld van de moord op Lumumba in de schoenen van het Belgische establishment schoof), dacht de centrumstrekking eerder in termen van gematigde modernisering. Het ontstaan van beide paradigmata en van het ontwikkelingsdenken in het algemeen hangt onvermijdelijk vast aan de algemene historische ontwikkeling. De grote dekolonisatiebeweging (1945-1962) en de Koude Oorlog waren determinerende factoren hierin.

Wat volgt is het relaas van die grote historische bewegingen én van de houding die de BSP aannam tegenover de dekolonisatie en de daaruit ontstane Derde Wereld. In welke mate was de BSP antikolonialistisch? Steunde de partij de verschillende bevrijdingsbewegingen in de Derde Wereld en hoe stond de sociaal-democratische beweging daartegenover? Het is dus evenzeer een relaas van een socialistische partij die zweefde tussen beleid en oppositie, tussen een linkervleugel en een meer gematigde centrumstrekking. Het mag duidelijk zijn dat een figuur als Paul-Henri Spaak er een andere visie op het internationale gebeuren op nahield dan zijn linkse partijgenoten die deel uitmaakten van de redacties van de tijdschriften *Links* en *La Gauche*.

De BSP, de Koude Oorlog en het kolonialisme

Haast onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog kwam de periode van de Koude Oorlog tussen de VS en de USSR, tussen kapitalisme en communisme. Dit uitte zich op ideologisch, politiek en economisch vlak, en beheerste de wereldpolitiek tot 1989 op een erg ingrijpende manier. Elke gebeurtenis, elke evolutie, elk conflict werd in die bipolaire tegenstelling ingepast. Zo ook de grote dekolonisatiegolf die vanaf 1945 op het Aziatische continent werd ingezet en overwaaide naar Afrika, zodat in 1962 haast alle koloniale imperia waren opgedoekt. Deze perifere gebieden zouden immers het belangrijkste jachtgebied worden naar nieuwe ideologische bondgenoten. Ontwikke-

lingshulp werd dan ook bijna uitsluitend in functie daarvan verstrekt. Dit om aan te tonen dat het westers kapitalisme superieur was aan het communisme en vice versa. De BSP positioneerde zich duidelijk aan Atlantische zijde. Op binnenlands vlak had zij er na de Tweede Wereldoorlog immers resoluut voor gekozen een partij te worden aan het roer van de staat; een corrector die toezag op het sociaal-economische systeem zonder het te willen omvergooien. Op buitenlands vlak schonk de BSP vóór 1950 zeer weinig aandacht aan de dekolonisatiegolf en aan de ontwikkelingsproblematiek in het algemeen. Dit veranderde met de Koreaanse oorlog (1950-1954). Vanaf dan verschoof het toneel van de Koude Oorlog ook daadwerkelijk van Europa naar de periferie, met name naar Azië. In samenhang daarmee ontstond een ontwikkelingsdenken dat armoede zag als een voedingsbodem voor indoctrinatie en in verband bracht met de druk van het communisme. Een denken dat reeds eerder werd toegepast op de onmiddellijke naoorlogse Europese situatie, waar het Marshallplan de wind uit de zeilen van de communistische partijen moest nemen. Het was rond dit discours dat de BSP haar Noord-Zuidvisie opbouwde: de pas onafhankelijke gebieden waren arme, onderontwikkelde gebieden en dus uiterst vatbaar voor communistische propaganda. Een hogere levensstandaard en een hogere economische capaciteit konden de armoede en dus het communisme terugdringen.

Tegenover de ontvoogdingsbeweging op zich stond de BSP aan het begin van de jaren '50 niet negatief. De partij verklaarde enerzijds geen repressief kolonialisme te willen steunen, maar geloofde anderzijds dat een land als België nog grote koloniale verplichtingen had. Een imperialistische en reactionaire invulling van het kolonialisme werd afgekeurd. Kolonialisme was evenwel noodzakelijke omwille van het 'beschavingswerk' dat verricht moest worden, een visie die nauw aansloot bij het vooroorlogs koloniaal discours van de partij. Volgens de BSP moest Belgisch-Congo 'voorbereid' worden op de onafhankelijkheid; niet alleen politiek, maar ook sociaal-economisch. Vanaf 1955 dan begonnen de Belgische partijen zich concreet voor te bereiden op de toekomstige electorale strijd die in Centraal-Afrika gevoerd moest worden. Dit bracht de politisering van het voordien apolitieke Congo met zich⁽¹⁾. Aan het verlenen van de onafhankelijkheid werd nog niet gedacht. Belgisch-Congo werd in tegenstelling tot vele andere koloniale gebieden aanzien als een 'oase van rust en orde'. In België pleitte men voor een 'communauté belgo-congolaise' en professor Van Bilsen ontwierp zijn dertigjarenplan, een plan dat een noodzakelijke overgangperiode van dertig jaar voorzag om de onafhankelijkheid voor te bereiden.

Dit idee van rust en orde verklaart waarom ook binnen de BSP een koloniaal programma een marginaal verschijnsel bleef. In 1953 werden te Huizingen socialistische studiedagen georganiseerd. Het besluit van de BSP was duidelijk: *"Zolang de inlanders niet bekwam zijn op het hogere plan van de wetgeving hun belangen te vrijwaren is het dus niet mogelijk het zwaartepunt van de wetgevende macht naar Afrika te verplaatsen"*. In 1956 besliste men een (koloniaal) congres te organiseren, om een koloniaal programma uit te werken dat alle

De Algerijnse onafhankelijkheidsstrijd was de katalysator van een veranderend ontwikkelingsparadigma binnen de BSP

aspecten van de koloniale samenleving moest omvatten. Kolonialisme werd hier nog steeds als een plicht aanzien. België moest de inheemse bevolking begeleiden en ondersteunen in haar geleidelijke vooruitgang naar zelfstandig beheer: *“De regering zal het materieel, moreel, wetenschappelijk en cultureel peil van de inwoners gedurig verbeteren”*.

Het is duidelijk dat de BSP weinig oog had voor de onderliggende problemen van de koloniale samenleving die enkele jaren later zou ontploffen. De BSP verdedigde geenszins een repressief kolonialisme, zoals haar houding ten overstaan van Azië duidelijk maakt, maar stelde het beschavingsideaal voorop. In het discours van de BSP nam de uitbouw en verbetering van de sociaal-economische situatie van de Congolezen een heel belangrijke plaats in. De economische onderbouw werd immers als een noodzakelijke voorwaarde voor politieke onafhankelijkheid gezien. Het ontwikkelingsparadigma dat dit discours ondersteunde was het moderniseringsparadigma⁽²⁾. De voornaamste exponent van dit moderniseringsdenken was de Amerikaanse econoom W.W. Rostow die in zijn magnum opus *The stages of development*, stelde dat de economische achterstand die de ontwikkelingslanden ten overstaan van de geïndustrialiseerde landen hebben, niet onoverbrugbaar is. De situatie van de inwoners van ontwikkelingslanden kon vergeleken worden met die van het Europese proletariaat in de negentiende eeuw: eens de industriële take-off (de eerste ontwikkelingsfase volgens Rostow) zich zou consolideren, zou de welvaart van de bevolking automatisch stijgen, en zou de kloof tussen arm en rijk, tussen Zuid en Noord, vanzelf dichtgaan. Het paradigma is optimistisch en stelt dat Noord en Zuid dezelfde belangen delen: *“Er behoeven geen radicale veranderingen te worden ingevoerd: mits de panacée voor de bottlenecks wordt gevonden, zal alles vanzelf goedkomen en zullen alle inwoners van de ontwikkelingslanden van de groei profiteren. Dit proces zal nog worden versneld door de voorgestelde belangenharmonie tussen arme en rijke landen”*⁽³⁾. Dit credo werd in de westerse hemisfeer algemeen aangenomen, ook door de BSP.

Het failliet van het kolonialisme: Congo, Algerije en de Derde Wereld

De realiteit maakte echter duidelijk dat een dergelijk denkkader met betrekking tot het kolonialisme de tand des tijds niet zou doorstaan. De dekolonisatiebeweging raakte in een stroomversnelling en het aantal bloedige confrontaties nam steeds toe. Vanaf midden jaren '50 werd ook het Afrikaanse continent in deze maalstroom meegesleurd. Bovendien werden vele leiders in Azië en Afrika zich bewust van hun unieke situatie, wat hen ertoe aanzette een derde blok van ongebonden landen te vormen. Een groep landen die de naam Derde Wereld zou krijgen, naast de Eerste Wereld (het kapitalistische Westen) en de Tweede Wereld (de communistische landen). Een eerste samenkomst van deze Derde Wereld vond in 1955 in Bandoeng plaats, en vanaf dan zouden verschillende conferenties mekaar opvolgen. Vele van deze leiders streefden een eigenzinnige mengeling van authentiek socialisme en nationalisme na. Zij verwierpen

het kolonialisme, het imperialisme en hun economische uitbuiting door het kapitalisme. Hierdoor werden zij in het Westen verdacht van communistische sympathieën. Vaak werden zij beschouwd als marionetten van Moskou of Peking. Deze perifere gebieden werden zodoende meer dan ooit de inzet van de Koude Oorlog. In 1947 al kwam Pandit Nehru aan de macht in India. In 1954 werd Gamel Abdel Nasser president van Egypte. In 1959 verjoeg Fidel Castro de Amerikaanse marionet Batista uit Cuba. Andere leiders die zich bij deze groep van ongebonden en socialistisch geïnspireerde roergangers aansloten waren Soekarno in Indonesië, Ben Bella in Algerije, Lumumba in Congo en Leopold Sedar Senghor in Senegal; elk met hun eigen cocktail van westerse ideologieën en inheemse tradities.

De linkervleugel van de BSP zou deze bewegingen beginnen steunen. Binnen de partij veranderde er immers ook heel wat in deze periode en nieuwe denkbeelden waren binnengesijpeld. Het koloniaal congres van 1956 was het laatste waarop de partij met een eensgezind en homogeen koloniaal programma naar buiten was gekomen. De crisis van de late jaren '50 zorgde voor een radicalisering van de arbeidersbeweging in België; vooral in Wallonië, maar ook in Vlaanderen. Hierdoor groeide er binnen de BSP een sterke linkervleugel met een revolutionair perspectief. Zijn ideeën raakten vlot verspreid door de tendensbladen *Links* en *La Gauche*, waarin een nieuwe voorliefde voor een socialistische maatschappijvorm niet onder stoelen of banken werd geschoven. Bovendien werd er in 1958 een homogeen katholiek kabinet gevormd waardoor de BSP tot in 1961 in de oppositie terecht kwam. Daardoor konden de ideeën van de linkervleugel relatief makkelijk doordringen. Op het gebied van de directe politieke actie bleef de invloed van de linkerzijde beperkt, maar hij was wel groter op het ruimere programmatorische en ideologische vlak. De opkomst van een linkerzijde leidde in eerste instantie tot een grotere ideologische heterogeniteit. Zo trad er ook op het vlak van de internationale politiek een radicalisering op, en de steun aan Nehru, Nasser en later aan Ben Bella zou hiervan een onderdeel uitmaken.

Algerije en de grote dekolonisatiegolf

Wanneer dan de Algerijnse onafhankelijkheidsstrijd in alle hevigheid losbarstte, was dit voor de linkervleugel van de BSP een ideale gelegenheid om zich te profileren. De Algerijnse onafhankelijkheidsstrijd was in feite de katalysator van een veranderend ontwikkelingsparadigma binnen de BSP (het moderniseringsdenken wordt opgegeven door de linkerzijde) én van een groeiende tweespalt met betrekking tot de visie op de Noord-Zuidverhoudingen en op de internationale betrekkingen in het algemeen. De Algerijnse crisis toonde duidelijkheid het failliet van het kolonialisme en de zwakte van de Europese koloniale mogendheden aan. Het blok van niet-gebonden landen veroordeelde het kolonialisme, Frankrijk had op zijn beurt af te rekenen met blanke kolonisten die een apartheidsregime wilden vestigen en zich zelfs tegen de metropool keerden. Algerije werd een symbool van het antikolonialisme. Het Front de Libération

Nationale (FLN) kreeg de openlijke steun van andere Arabische staten, martelaren van een repressief, koloniaal regime. In 1959 werd er in de Algemene Vergadering van de VN een resolutie goedgekeurd die het recht op zelfbeschikking van de Algerijnen erkende, waardoor president De Gaulle de facto het einde van het koloniaal regime afkondigde. De doodstrijd zou echter nog enkele jaren duren. Op 18 maart 1962 werden een staakt-het-vuren afgekondigd en een referendum gehouden over de kwestie of Algerije al dan niet deel mocht blijven uitmaken van Frankrijk. Op 1 juli 1962 tenslotte werd de onafhankelijkheid uitgeroepen. Daarop volgde nog een zeer woelige periode, totdat op 25 september de 'République algérienne démocratique et populaire' werd uitgeroepen en Ben Bella tot president werd verkozen.

Deze bloedige episode maakte duidelijk dat een koloniale relatie in een terminale fase met vele complicaties kon geconfronteerd worden. De wens van de metropool om kost wat kost banden te blijven behouden met de kolonie was op een oorlog uitgedraaid. Daarbij kwam dan nog het probleem van de vele 'colons' die geen enkele toegeving aan de nationalistes wilden aanvaarden en hun geprivilegieerde positie niet aangeast wilden zien. De weerslag van deze gebeurtenissen was zeer groot in België, dat vreesde in een gelijkaardig debacle terecht te komen.

Onder invloed van de Algerijnse kwestie vond er binnen de linkervleugel van de BSP een Copernicaanse omwenteling in het ontwikkelingsdenken plaats. Voordien beschouwde de BSP de westerse sociaal-democratie als dé leidraad voor de uitbouw van de 'onderontwikkelde maatschappij'. De linkerzijde van de BSP echter zag in het ontstaan van socialistische en collectivistische bewegingen in het Zuiden zelf, een leidraad voor een wereldwijd socialiseringsproces. Nu kon de evolutie in het Zuiden een signaal betekenen voor de uitbouw van een socialistische maatschappij in het Westen. Natuurlijk kwam de linkerzijde daardoor in botsing met de meer gematigde centrumstrekking en de top van de partij. De ideeën die daar heersten bleven haast onveranderd: sociaal-economische ontwikkeling, het '*oeuvre civilisatrice*' en het moderniseringsdenken stonden er centraal. Een conflict dat inderdaad duidelijk tot uiting was gekomen tijdens de Algerijnse crisis en zich later, tijdens de Congolese onafhankelijkheidsstrijd doorzette. De Algerijnse kwestie maakte duidelijk dat er voor het kolonialisme geen weg terug meer was. Tot 1958 had men in brede socialistische kringen nog respect voor de 'beschavende kolonisator'. Daarna zou de brede socialistische beweging in België met een antikoloniale retoriek naar buiten komen. Een verdere beschrijving van de Algerijnse en Congolese problematiek kan dit duidelijk maken.

Spaak versus Links

Met betrekking tot het Algerijnse vraagstuk nam binnen de BSP de minister van Buitenlandse Zaken, Paul-Henri Spaak, een traditionele houding aan. Hij verdedigde de houding van Frankrijk voor de Algemene Vergadering van de VN in oktober 1955, en voor het partijbureau door te stellen dat hij niet het kolonialisme verdedigde, maar wel

het principe van non-interventie in binnenlandse aangelegenheden door de VN, in casu het interne probleem van het soevereine Frankrijk. De houding van Spaak en de kritiek erop waren een voorafspiegeling van wat na 1958 legio werd binnen de partij. Spaak hierover: *"Je sais que des socialistes disent: il faut donner aux peuples la liberté de disposer d'eux-mêmes. D'accord, mais ce n'est pas le seul droit humain qui doit être. Ce que je dirais aux socialistes, c'est de voir d'une façon plus précise ce droit des peuples à disposer d'eux-mêmes et, j'ajoute, il faut aider la France à sortir de ses difficultés, car l'inscription de l'Algérie, c'est la décadence de la France"*⁽⁴⁾.

De linkerkzijde van de partij daarentegen veroordeelde onvoorwaardelijk de houding van Frankrijk en de Europese 'colons'. Het centrum van de partij stond niet uitgesproken negatief tegenover Frankrijk. De BSP erkende het Algerijnse recht op zelfbeschikking, maar wees op de duurzame economische en culturele associatie tussen beide landen en hoopte ook dat die band zou blijven bestaan. Daarnaast had men een zeker respect voor de zuiderbuur, die een trouwe bondgenoot was. Een duidelijke exponent van deze enigszins dubbele benadering van de Algerijnse problematiek binnen de BSP was senator Henri-Rolin. Enerzijds erkende hij het recht op zelfbeschikking van het Algerijnse volk. Als advocaat had hij zelfs in Algiers een Algerijnse vakbondsleider die het slachtoffer was geworden van de Franse repressie verdedigd. Anderzijds verwees hij naar het *'oeuvre civilisatrice'* en het belang van Frankrijk voor de ontwikkeling van Noord-Afrika. *"Sur la question algérienne, son attitude se détache de celle qu'il adopte à l'égard de bien d'autres: confiance, dans ses grandes lignes, à la France-mère de sa propre culture, mais dénonciation des 'bavures' qu'il présente comme dérogoires à la politique de ses hommes d'état, de ses juges et même de son armée. Et, d'autre part, méfiance proclamée à l'égard de la résistance algérienne en raisons de 'barbaries' et de 'cruautés' commises par ses partisans sans pour autant projeter son action en bloc"*⁽⁵⁾.

De BSP en de Congolese dekolonisatie

Deze beschavingsgedachte was ook nog voelbaar op het koloniaal congres van 1956. Een congres waarvan het programma door de partijtop als hét referentiepunt voor een efficiënte en eigentijdse koloniale politiek werd beschouwd. De linkerkzijde daarentegen voorzag een heel andere taak voor het Belgische socialisme, namelijk de gekoloniseerde volkeren daadwerkelijk steunen in hun streven naar onafhankelijkheid. Het groeiende afro-nationalisme werd toegejuicht en de Pan-Afrikaanse beweging liet een diepe indruk na. De linkerkzijde geloofde in de verandering, geloofde in een collectivistische vloedgolf. Daarbij schuwde *Links* de kritiek op de BSP niet: *"Welke politiek hebben wij in feite ontwikkeld na de resoluties van het koloniaal congres? Welke is de houding geweest van de BSP en ABVV tegen de nationalistische bewegingen in het algemeen en tegenover de Action Socialiste in het bijzonder? Door zo'n praktijken, zo'n politiek is de BSP en de socialistische beweging in het algemeen in Congo in diskrediet geraakt. Het is niet alleen voldoende te zeggen dat er ooit onafhankelijkheid komt. De werking van de partij en de vakbond moet op dat doel afgestemd zijn."*⁽⁶⁾ De BSP zetelde tussen 1958 en 1961 in de oppositie, waardoor ze slechts onrecht-

streeks bij de Congolese dekolonisatieproblematiek betrokken was. Ze nam weliswaar deel aan de rondetafelconferentie die in januari 1960 werd georganiseerd, maar deze had als feitelijk doel de onafhankelijkheid praktisch te regelen. Vanaf het ogenblik dat er -in januari 1959- in Leopoldstad, het latere Kinshasa, opstanden uitbraken, tot aan de feitelijke onafhankelijkheid, werd de BSP niet bij de regeringspolitiek betrokken. Intern evenwel was de invloed van de linkerzijde duidelijk merkbaar. Een invloed die groter werd naarmate de Congolese episode zich ontvouwde. De kern van de kritiek die de BSP in het algemeen ten overstaan van de regering uitte was dat zij sociaal-economische factoren onderwaardeerde. Factoren die volgens de partij evenveel aandacht verdienden als politieke en constitutionele factoren.

Na de rellen van 1959 vertoonde de BSP in eerste instantie een zekere zelfgenoegzaamheid. Zij meende te mogen zeggen voor een dergelijk scenario gewaarschuwd te hebben op haar koloniaal congres van 1956: *'Au Congo et en Belgique, isolément ou collectivement, de nombreuses voix avaient souligné depuis longtemps la nécessité et l'urgence de définir et d'appliquer une politique de décolonisation, à laquelle les africains seraient associés. Rappelons notamment à ce sujet les manifestes africains, les nombreux articles consacrés à la question et, en particulier, le programme adopté en 1956 par le congrès du Parti Socialiste Belge'*⁽⁷⁾. Het is echter zo dat alleen de linkerzijde in 1958 al gereageerd had op het feit dat het kolonialisme op termijn onhoudbaar was. Het congres van 1956 daarentegen had nog veel vertrouwen in de rol die België in de toekomst kon spelen. De BSP had nooit gewaarschuwd voor een explosieve situatie, zoals ze dat post factum beweerde.

Toen duidelijk werd dat de regering de BSP negeerde bij het uittekenen van een nieuwe koloniale politiek, werd de kritiek van de partij ten opzichte van het Belgisch kolonialisme, almaar grimmiger. Ook binnen het partijbureau begonnen de meningen te verschillen naarmate de situatie dramatischer werd. Antoon Spinoy en Georges Housiaux meenden dat onafhankelijkheid onvermijdbaar was en dat België dat ook moest erkennen. De voorzitter van het ABVV, Louis Major, sprak in dit verband liever over 'libre disposition', en Edward Anseele jr. legde de nadruk op de grote economische en culturele belangen die Europa en Afrika gemeenschappelijk hadden⁽⁸⁾. Wanneer de onafhankelijkheidsdatum dan uiteindelijk op 30 juni 1960 werd vastgelegd, was de BSP hierover tevreden, hoewel er kritiek geuit werd op de overhaaste en ondoordachte manier waarop de regering te werk was gegaan. De linkerzijde steunde de partijtop: het was de BSP die "de rechten" had verplicht het koloniale vraagstuk "min of meer op onze manier op te lossen"⁽⁹⁾.

Het socialistische discours bestond uit drie kernelementen. Ten eerste werd de regering verweten onvoldoende aandacht te schenken aan de sociaal-economische situatie in Congo: *"La véritable émancipation du Congo appelle une promotion du prolétariat congolais, paysan et ouvrier"*⁽¹⁰⁾. De linkerzijde steunde de BSP hierin. Ten tweede (en daarmee samenhangend) beschouwde de BSP Congo niet langer als een welvarende kolonie, maar als een onderontwikkeld, archaisch Afrikaans land. Tenslotte bekommerde de BSP zich om

SOLIDARITÉ
MEME LUTTE
DES EXPLOITES
CONTRE
LES MEMES EXPLOITEURS

COMITÉ DE SOLIDARITÉ AVEC LA RÉSISTANCE CONGOLAISE
108, rue de la République, Bruxelles 4

*'De moordenaars van Lumumba zijn zij die ook onze arbeiders uitbuiten',
affiche van het communistische 'Comité de Solidarité avec la Résistance Congolaise', 1966*

de toekomst van een sociaal-democratie in Congo, in tegenstelling tot de linkerzijde, die een transplantatie van de sociaal-democratie naar Congo als 'neokolonialistisch' beschouwde. De linkerzijde zag wel mogelijkheden in de groei van een authentiek Congolees socialisme. Het ideeëngoed van de linkerzijde radicaliseerde vanaf 1960, zodat er een ander ontwikkelingsparadigma ontstond. Het optimisme van het moderniseringsparadigma verdween en in de plaats daarvan ging men aanleunen bij een marxistisch geïnspireerd centrum-periferiedenken, dat in plaats van een harmonieuze relatie tussen Noord en Zuid, een conflictuele relatie benadrukte. Ernest Mandel in het tendensblad *Links*: "Zolang de socialistische arbeidersbeweging in het Westen niet kordaat, actief, met daden en niet met woorden partij kiest tegen het kolonialisme, imperialisme en kapitalisme en onvoorwaardelijk steun aan de bevrijdingsbeweging van de koloniale of halfkoloniale volkeren geeft, heeft de Internationale bij anderhalf miljard mensen niet de minste kans tot doorbraak."⁽¹¹⁾ De belangen tussen het geïndustrialiseerde Westen en het onderontwikkelde Zuiden waren discontinu, maar de belangen tussen de westerse arbeiders en de Congolese bevolking waren gelijklopend. Het was immers hetzelfde grootkapitaal "[...] dat bij ons de mijnen sluit, de kapitaal in het buitenland belegt, onze industrie laat teniet gaan, [...] ditzelfde grootkapitaal remt de ontvoeding van het Congolese volk en bestraft met moord en terreur de Congolezen die niet bereid zijn haar economische heerschappij in Katanga in stand te houden"⁽¹²⁾.

Termen als imperialisme, uitbuiting en neokolonialisme werden van dan af vaak gehanteerde begrippen in *Links*. Bovendien was de kritiek op de regering scherper en propagandistischer dan deze van de BSP. *Links* steunde de Congolese premier Lumumba: hij was een anti-imperialistische nationalist, een vertegenwoordiger van de nieuwe generatie Afrikaanse en Aziatische leiders die een eigen vorm van socialisme koppelde aan internationale neutraliteit, maar vijandig stond ten overstaan van neokolonialisme. Wanneer op 11 juli Moïse Tshombé, premier van de (aan grondstoffen) rijke provincie Katanga, de onafhankelijke republiek Katanga uitriep, werd dit door *Links* onmiddellijk veroordeeld. Tshombé was immers bereid om met koloniale maatschappijen zoals de Belgische 'Union Minière' samen te werken, waardoor België ervan verdacht werd steun te verlenen aan Katanga. De linkerzijde van de BSP beschuldigde België daar ook effectief van. Volgens *Links* voerde de regering een reactionair neokoloniaal beleid, was Tshombé een stroman van de Union Minière en kon Katanga geen dag bestaan zonder steun van Belgische para's en een blanke legertop.

Lumumba eiste de terugtrekking van de Belgische troepen uit Congo en Katanga bij de Veiligheidsraad van de VN, waardoor België in een internationaal isolement terechtkwam. *Links* schreeuwde daarover moord en brand, en beschuldigde ook de partijtop van de BSP van ondoortastendheid: "De socialisten moeten onomwonden partij kiezen tegen de intrigepolitiek van de Belgische regering en van de groepen die onder bescherming van het hof ageren"⁽¹³⁾. Wanneer Lumumba in januari 1961 aan Tshombé werd uitgeleverd en daarna vermoord, beschuldigde de linkerzijde van de BSP de regering ervan het complot mee te hebben uitgewerkt.

Na de Congolese onafhankelijkheid

Na de verkiezingen van maart 1961 kwam er een rooms-rood kabinet aan de macht. Het radicale ideeëngoed van *Links* en *La Gauche* bleek al snel niet functioneel te zijn voor het programma van een regeringspartij. In 1964 kwam het dan ook tot de onvermijdelijke breuk met de partijtop. Op het algemeen partijcongres van november 1964 werd een resolutie gestemd over de onverenigbaarheid van het BSP-lidmaatschap en de functie van medewerker van *Links* of *La Gauche*. *Links* aanvaardde een beperking op het tendensrecht en bleef dus bestaan. De meeste medewerkers van *La Gauche* sloten zich aan bij het 'Mouvement Populaire Wallon' (MPW) rond de Waalse syndicalist André Renard. De linkervleugel bestond nog wel degelijk, maar zijn ideeën hadden geen invloed meer op de algemene partijlijn.

Paul-Henri Spaak werd minister van Buitenlandse Zaken, waardoor de BSP veel dichterbij het Congolese beleid kwam te staan. Spaak wilde het internationaal isolement waarin België sinds de Katangese secessie was terechtgekomen doorbreken en Congo en Katanga met mekaar verzoenen. Het einde van de Katangese secessie betekende immers niet dat de situatie in Congo zich normaliseerde. Aanhangers van Lumumba bleven een revolutionaire strijd leveren, en om het tij te keren deed president Kasavubu een beroep op Tshombé, die eerste minister van Congo werd. Bovendien mengde ook België zich opnieuw in de strijd: op 24 november 1964 voerden Belgische en Amerikaanse para's militaire operaties in Congo uit om gegijzelde Europeanen uit handen van de rebellen te redden. De partijtop had zich achter de beslissing van Spaak geschaard: "*Le groupe socialiste, ayant entendu les déclarations de M. le ministre des affaires étrangères, estime que, dans les conditions telles qu'il les a exposées, le gouvernement avait le devoir impérieux d'assurer au maximum possible, dans un but exclusivement humanitaire, la protection d'enfants, de femmes et d'hommes*"⁽¹⁴⁾. Tshombé bleek evenwel niet bij machte de rebellie te breken en wanneer Mobutu in november 1965 alle macht naar zich toetrok en Congo begon om te vormen tot een autoritaire dictatuur, werd dit in Brussel als een verademing gezien. Men hoopte dat hiermee een einde zou komen aan de politiek instabiele situatie. Spaak daarover: "*Nous avons toute raison de croire que, sous sa direction, la coopération entre son pays et le nôtre se développerait favorablement*"⁽¹⁵⁾. De BSP stond positief tegenover Mobutu. Op haar ideologisch congres van 1974 waren leden van Mobutu's regeringspartij, de MPR, aanwezig, en de BSP-top stond op zijn beurt in de gunst van de Congolese dictator. Dit gaf aanleiding tot een bezoek van de socialistische premier Leburton aan Zaïre in oktober 1974.

Zoals gezegd werd de linkervleugel van de BSP politiek monddood gemaakt, wat niet betekent dat deze tendens vanaf 1964 niet meer bestond. In *Links* kwamen hevige reacties tegen het beleid van Spaak. Spaak werd immers al vanaf 1958 als 'burgerlijk' en 'kapitalistisch' beschouwd. Met betrekking tot het Congolese vraagstuk koos de lin-

kerzijde dan ook consequent de kant van de rebellen, die in de ogen van het Westen niet meer waren dan Chinese en Sovjetrussische spionnen. Zij beschouwde de rebellen als anti-koloniale, neutrale, democratische en links georiënteerde vrijheidstrijders: *'Als socialisten vragen wij aan kameraad Spaak, die toch namens en dank zij de BSP in de regering zit, niet de belangen van het Belgische grootkapitaal te verdedigen, maar wel deze van de Belgische arbeidersklasse, die met Tshombé en zijn bende geen uitstaans wil hebben'*⁽¹⁶⁾.

De kern van haar denken was niet veranderd, zij bleef de nadruk leggen op de afhankelijkheidspositie van de Derde Wereld, een afhankelijkheid veroorzaakt door het kapitalisme en de koloniale 'klassenstructuur'. De Derde Wereld was een periferisch gebied dat zorgde voor de aanvoer van grondstoffen naar het centrum, met name naar het geïndustrialiseerde Westen. Door het voeren van een neokoloniaal beleid bleef een dergelijke relatie ook na de formele, politieke onafhankelijkheid bestaan. De onderontwikkelde landen bleven achter met een enge, gespecialiseerde grondstoffenstructuur. In de Derde Wereld zelf werd dit neokoloniaal beleid gesteund door een kleine, feodale elite, wiens economische belangen verweven waren met die van het Westen. Bovenstaand ideeëngoed ontstond in de Derde Wereld zelf, maar vond ook ingang bij marxistisch geïnspireerde westerse denkers, zoals de politieke wetenschappers Johan Galtung en Immanuel Wallerstein, en vormde ook de kern van het beleid van Ben Bella, Castro, Soekarno, Lumumba en anderen. De linkervleugel van de BSP had dit paradigma al zeer vroeg, namelijk vanaf 1960, als referentiekader overgenomen. Daar aan werd dan het idee van een internationaal socialisme en een mondiale klassenstrijd gekoppeld: *"Vele socialisten beseffen niet wat er gaande is. In feite zien we vandaag een beslissende internationale klassenstrijd beginnen, waarvan omvang en gevolgen niet te meten zijn."*⁽¹⁷⁾ Alleen een socialistische maatschappijvorm kon de nodige agrarische en administratieve hervormingen bewerkstelligen, de werkloosheid oplossen en de neokoloniale maatschappijen werkelijk afschaffen. Daarbij hadden de armen uit de Derde Wereld dezelfde vijand als de arbeiders in het Westen, namelijk het kapitalisme.

Dergelijk denken binnen de linkervleugel van de BSP groeide uit tot een 'derdewereldbeweging'. Pacifisme, onderontwikkeling, ontwapening en vreedzame coëxistentie werden met mekaar verbonden. Het werd een beweging die zich in de jaren '60 bijvoorbeeld zeer duidelijk profileerde ten opzichte van de oorlog in Vietnam. Wat wel verdween was het absolute vertrouwen in de generatie afro-socialisten die de weg van de ongebondenheid wilde bewandelen. Hun bevrijdingsideologieën bleken immers niet opgewassen tegen de enorme problemen waarmee hun staten te kampen kregen, en in de jaren '60 gleden veel van deze regimes af naar een dictatoriaal, communistisch of westers gezind regime. Soekarno werd vervangen door Soeharto, in Congo kwam Mobutu aan de macht, Castro zocht al snel toenadering tot Moskou en Senghor moest aan vele coups weerstand bieden.

Het was duidelijk dat de Derde Wereld helemaal geen homogeen blok vormde, integendeel: de onderlinge tegengestelde belangen werden alsmar groter. De Organisatie van Afrikaanse Staten bijvoorbeeld is altijd een lege doos gebleven. Dit gegeven druist in tegen de 'wetmatigheden' van dependentietheorieën. Als antwoord hierop stellen zij dan ook dat het Westen de perifere gebieden zwak wil houden en dat het daartoe een verdeel-en heerspolitiek voert. Feit is alleszins dat de derdewereldbeweging vanaf de late jaren '60 begint weg te kwijnen. De jaren '70 en '80 kunnen als 'duistere decennia' omschreven worden, decennia die uitmondten in een door oorlog verscheurd Afrikaans continent én in een enorme schuldenlast. Volgens modernisten zijn deze schulden ontstaan uit leningen die noodzakelijk waren om het ontwikkelingsproces te kunnen versnellen. Volgens de centrum-periferiedenkers zijn ze alleen maar bedoeld om de afhankelijkheid van deze landen tegenover het Westen te vergroten.

- (1) Deze fase in de Congolese geschiedenis wordt wel eens treffend de periode van "la tropicalisation des dissensions belges" genoemd. I. NDAYWEL è NZIEM, *Histoire générale du Congo. De l'héritage ancien à la république démocratique*, Parijs-Brussel, 1998, p. 500.
- (2) B. HETTNE, *Development Theory and the Three Worlds (Towards an International Political Economy of Development)*, Harlow, 1995, 319 p.
- (3) J.H. KONTER, *Ideeën en idealen in ontwikkelingssamenwerking*, Bloemendaal, 1976, pp. 16-17.
- (4) Amsab, Verslag van het BSP-bureau, 10 oktober 1955, 45.443.7.
- (5) R. DEVELESHOUWER, *Henri Rolin (1891-1973). Une voie singulière, une voix solitaire*, Brussel, 1994, p. 499.
- (6) s. a., Congo: het begin van het einde. In: *Links*, 17.01.1959, p.5.
- (7) Librex, Regards sur l'avenir du Congo. In: *Socialisme*, VI (1959) 32, p.147.
- (8) Amsab, Verslag van het bureau, 7 januari 1959, 75.446.8.
- (9) H. DE GEEST, De rondetafelconferentie. In: *Links*, 20.02.1960, p.6.
- (10) Amsab, Verslag van het bureau, 16 februari, 47.446.8.
- (11) E. MANDEL, Voor een echte arbeidersinternationale. In: *Links*, 14.05.1960, p.2.
- (12) De moordenaars van Lumumba zijn zij die ook onze arbeiders uitbuiten. In: *Links*, 04.03.1961, p.8.
- (13) P. BROM, Van Dayal-rapport tot het UNO-debat. In: *Links*, 26.11.1960, p.4.
- (14) L. COLLARD, *Parlementaire handelingen van België. Kamer der volksvertegenwoordigers, Vergadering van 24 november 1964*, pp. 4-5.
- (15) P.H. SPAAK, *Combats inachevés. De l'espoir aux déceptions* (dl II), Paris, 1969, p.297.
- (16) Geen schijnheiligheid, geen Belgische hulp aan Tshombé. In: *Links*, 29.08.1964, p.1.
- (17) J. KRUIHOF, De Welvaartskloof. In: *Links*, 04.01.1964, p.8.

SELECTIEVE BIBLIOGRAFIE

Onuitgegeven bronnenmateriaal

- Amsab, Verslagen van het partijbureau, 75.434.8 - 75.447.4.

Uitgegeven bronnenmateriaal

- Verslagen van de BSP-congressen, 1945-1965.
- *Les Cahiers Socialistes*, 1945-1953.
- *De Basismilitant. Inlichtingenblad van de BSP*, 1945-1949.
- *Socialisme*, 1955-1965.
- *Socialistische Standpunten*, 1955-1965.
- *Links. Voor een strijdend socialisme*, 1958-1965.

LITERATUUR

- B. BROMS, *The United Nations*, Helsinki, 1990.
- W. CALEWAERT, *Vooruitlopen op het Vlaams socialisme. 25 jaar Links*, Leuven, 1984.
- P. CALVOCORESSI, *World Politics since 1945*, Londen-New York, 1996.
- R. COOLSAET, *België en zijn buitenlandse politiek, 1830-1990*, Leuven, 1998.
- M. DUMOULIN, *Spaak*, Brussel, 1999.
- R. DEVLEESHOUWER, *Henri Rolin (1891-1973). Une voie singulière. Une voix solitaire*, Brussel, 1994.
- G. EYSKENS, *De Memoires*, Tielt, 1993.
- B. HETTNE, *Development Theory and the Three Worlds (Towards an International Political Economy of Development)*, Harlow, 1995.
- L. HUIJSSE, J. BREPOELS, *Eeuwige dilemma's: 100 jaar socialistische partij*, Leuven, 1985.
- I. NDAYWEL è NZIEM, *Histoire générale du Congo. De l'héritage ancien à la république démocratique*, Parijs-Brussel, 1998.
- D. SASSOON, *One Hundred Years of Socialism: the West-European Left in the Twentieth Century*, Londen, 1996.
- P.H. SPAAK, *Combats inachevés. De l'espoir aux déceptions* (dl II), Parijs, 1969.
- Y. VANDENBERGHE, *Het grote misverstand? Een geschiedenis van de Koude Oorlog*, Leuven, 1995.
- P. VERLUYTEN, *De Congo-politiek van de Belgische socialisten, 1945-1961*, VUB, licentiaatsverhandeling, 1996.
- E. WITTE, L. CRAEYBECKX, *Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden*, Antwerpen, 1997.